

KAKO JE U DUBROVNIKU SLAVLJEN ZAŠTITNIK GRADA RATNE 1945.

Dr. Frano Glavina

Po jednoj pobožnoj legendi pred Dubrovnikom se 971. zaustavila mletačka flota od 112 ratnih lađa, tobože na prolazu za Grčku. Dubrovčani su ih prijateljski dočekali. Plovan crkve sv. Stjepana don Stojko pripovjedio je upravljačima grada da je svoju crkvu našao punu oružanih ljudi. K njemu je pristupio starac sijede brade te mu je rekao da je on mučenik Vlaho, biskup od Sebaste, a vojnici da su poslani s neba. Oni su dotad odbijali napade Mlečana, koji su se svake noći približavali gradu da ga osvoje, ali unaprijed neka se Dubrovčani čuvaju sami. Sljedeće noći postavili su Dubrovčani jake straže. Kad su Mlečani shvatili da su im namjere otkrivene, podignu sidra i otplove. A Dubrovčani su iz zahvalnosti uzeli sv. Vlaha za svoga nebeskog zaštitnika.

Već 3. veljače 1190. Dubrovčani donose zakon po kojem svaki stranac, bio dužnik ili prognanik, ako na svečanost sv. Vlaha dođe u Dubrovnik, ima bit prost od sudskog progona i kazni i to tri dana prije i tri dana poslije blagdana. Ta slobodina sv. Vlaha od 1453. proširena je na 14 dana. Stoljećima su se ideali istine, dobrote i ljepote sintetizirali u duši toga čudesnog grada, svetišta ljepote, koji je uvijek vjerovao u istinski smisao kulta sv. Vlaha. I tako je Dubrovnik kroz stoljeća, pod zaštitom sv. Vlaha, bio jedino žarište hrvatske duhovne slobode, njezin lučonoša. Dubrovnik je uvijek u svojoj duši nosio hrvatski ideal slobode. Što mu je taj ideal više gažen, on ga je jače naglašavao i za njega se čvršće privezao.

Ban Zetske banovine u procesiji 1936.

Na blagdan sv. Vlaha 1936. došao je u Dubrovnik bivši ban Zetske banovine Pero Ivanišević, usudio se ući u procesiju i stati na počasno mjesto. Kad je procesija prolazila kroz crkvu sv. Vlaha na putu za katedralu, neki redarstveni agent priopći Peri da izađe iz procesije jer da ga čeka pred katedralom dubrovačka mladež. I dogodio se čudo. Tumačili su to Dubrovčani posebnim čudom sv. Vlaha. Na jedna vrata ušao ban Ivanišević, ali na druga nije izašao. Nastala je trka za njim, i našli ga u jednoj pokrajnjoj ulici, kako sa svojim šoferom zamjenjuje kaput da ga ne prepoznaju...

Nadbiskup Stepinac je nakon svečanosti sv. Vlaha u Dubrovniku 1941. na poziv biskupa Pavla Butorca na Sviječnicu posjetio Kotor i prisustvovao tradicionalnoj svečanosti sv. Tripuna. Narod Boke oduševljeno je u svojoj sredini pozdravio hrvatskog metropolita koji je odao priznanje spomenicima katoličke tradicije Boke.

Fašisti branili proslavu u Zagrebu

Bokelji koji žive u Zagrebu, kao i ranijih godina i 1942. su zamolili nadbiskupa da održi misu na njihov blagdan. Stepinac se rado odazvao, pa je tako 3. veljače 1942. služio pontifikalnu misu u crkvi sv. Marije na Dolcu. Među pedesetak Bokelja zapazeni su general Moškov (rođen u Špiljarima, Kotor), odvjetnik Jedlovski, i gosp. Ciko. Na pozdrav i zahvalu jednog studenta prava Stepinac je odgovarajući kazao da to uvijek rado

Ozna: »Dubrovnik apstinira«

● Sv. Vlaho 1941, puštanje golubova

čini baš Bokeljima, jer oni su na najistaknutijoj točki i Hrvatske i katoličke vjere. Po starom običaju Bokelji su priredili objed za siromahe u domu salezijanaca. Zajedno sa siromasima ručao je i nadbiskup. Tadašnji tisak javljao je da Zagreb slavi četiri vjerska blagdana: Sviječnicu, Sv. Blaža (Vlaha), Sv. Tripuna i Sv. Ivana Boska.

Poslanik Italije u Zagrebu bio je Rafaelo Casertano, Napolitanac, novinar po struci, stari fašist. »Prost čovjek, bahat, naprasit i naporan. Kao novinar dopratio je Paveliću kad se ovaj vratio iz emigracije. Valjda kao nagradu za Rimske ugovore - postaje poslanik. Prvi savjetnik talijanskog poslanstva Raimondo Giustiani volio je nas Hrvate i osuđivao neprikrivenu politiku okupatorske vojske i ponašanje Casertana«, zapisao je Ivo Perčević, ustaški funkcionar, dobar poznavalac diplomatskih krugova u Zagrebu.

Koliko je daleko u svojoj bezobrazitini išao Casertano, svjedoči pismo što ga je nadbiskup Stepinac 8. veljače 1942. upravio Paveliću:

»Na dan 3. veljače o. g. neki organi policije, na pritisak predstavnika Italije, pošli su tako daleko da su htjeli zabraniti misu u crkvi sv. Blaža u Zagrebu, gdje se predmnijevalo da Dubrovčani slave sv. Vlaha, te u crkvi sv. Marije na Dolcu, gdje su Kotorani htjeli proslaviti sv. Tripuna, omiljeloga zaštitnika Kotora. U potonjoj crkvi morali su skinuti s oltara sliku sv. Tripuna, na sablazan vjernika. Ja uistinu ne znam kako bih obilježio ovaj postupak, ali ću ga

● Ban Ivan Šubašić u pratnji mostarskog biskupa Mišića, na blagdan sv. Vlaha 1941. godine

ubuduće, u koliko pravodobno saznam za njega, najodlučnije otkloniti jer svaki vjernik ima pravo da se moli Bogu i svetima Njegovim. A kao Hrvat i sin svoga naroda moram reći: ta valjda ne misle naši susjedi Talijani da smo bešćutna srca i da ćemo im još zahvaljivati što su nam odrezali komad živoga mesa s narodnog tijela. To se može očekivati od svetaca, ali ne od običnog puka, da bude zahvalan za nepravde. Ako to ima biti novi poredak o kojem oni toliko govore, onda ne znam u čemu se taj razlikuje od toliko omraženog Versaillesa, osim u promjeni gospodara. Mislim da su barem oni imali prilike čuti što sudi o novom poretku Otac kršćanstva Pio XII. u svom božićnom govoru.«

Teret parola na zidovima

»Ovo je dan ki dohodi jednom nami na godište...« pjevao je Gundulić, a potomci slavni pred tome danu uvijek su se od sveg srca veselili. I ratne 1945. došao je taj dan, ali dani koji su mu prethodili mnogu dubrovačku obitelj u crno su zavili. Mnoge majke Dubrovkinje palile su limune i voštanice pred svečevim oltarom s uzdasima da im zaštiti kćeri zatočene u logoru Poplat u Veloj Luci. Još je bila svježja krv na stratištima Dakse, Orsule, Gospina polja, Montovjerne, a sa zebnjom su očekivane vijesti o novim egzekucijama »oslobodilaca«, koji su na samoj Daksi, bez suđenja, ubili 42 osobe, među kojima je bio i padre Peri-

ca, tvorac pjesama »Zdravo Djevo« i »Do nebesa nek se ori«. Komesar partizanske mornarice Dragiša Ivanović poduzimao je sve da bi što više mobiliziranih mladih Dubrovčana što prije dobili status »palog borca«.

Istaknuti engleski književnik Evelyn Waugh opisuje Dubrovnik tih dana: »Djeluje depresivno; dućani su prazni, tržnica je puna manjih skupina ljudi koji trampe ručne sato-ve za krumpire i domaći sapun, svi su blijedi i zaplašeni. Gladni i mrzovoljni. Partizani izgledaju odvratno - spodobе koje su se doimale vjerodostojno u Lici djeluju apsurdno ovdje na ulici, a profinjena arhitektura teško podnosi teret zvijezda i partizanskih natpisa: Živio Tito, Živio Staljin.«

»Zanimljiva je situacija nastala na početku ove godine«, bilježi Waugh. »Na dan sv. Vlaha, 3. veljače, održava se svake godine proslava stare Dubrovačke Republike, koja se već stoljećima neobično

● Grb Dubrovačke Republike
svečano slavi. Između dva rata to je postala jedna od glavnih gradskih atrakcija i iz cijele Europe dolazile su posebne turističke grupe na tu svečanost. Od 1941. taj se dan nije slavio. Godine 1945. Zavnoh je izdao naredbu da oslobođeni grad na taj tradicionalni dan proslavi svoje oslobođenje. Kotorskog biskupa, koji sad boravi u Dubrovniku i ujedno je apostolski vikar, partizani su dotada pustili na miru i nisu se na njega obazirali, a on se isto tako, oplakujući četrnaestoricu svojih strijeljanih svećenika, nije obazirao na njih. Dan sv. Vlaha nije se ipak mogao proslaviti bez biskupa i njegovih svećenika pa mu se obratio mjesni odbor, u kojem je jedini čovjek koji uživa autoritet korčulanski komunist i postolar (Marin) Cetinić, zamolivši ga za suradnju. Svećenstvo se našlo pred dilemom da naoko progleda kroz prste partizanima strijeljane svećenika ili da im dopusti da njihovu tradicionalnu proslavu pretvore u partijsku manifestaciju. Priklonili su se ipak prvoj alternativni i dva dana grb grada Dubrovnika zamijenio je posvuda Titove slike, relikvije sv. Vlaha nosile su se u procesiji kroz grad i pobožno pozdravljale, a biskup je blagoslovio okupljeni svijet na glavnom trgu. Održan je samo jedan politički govor - u kojem je sekretar Komunis-

tičke partije blago podsjetio nazočne da narod može slobodno uživati u svom blagdanu zahvaljujući žrtvama Partije. Mnogi su se svećenici bili ponadali da će taj njihov pomirbeni čin donijeti promjenu u njihovim odnosima s novim režimom. To nadalje nije bilo duga vijeka jer je već 4. veljače, dok su još trajale završne ceremonije, komandant garnizona izdao naredbu da se svih pedeset studenata teologije u gradu hitno pozovu na služenje vojnog roka i da se zatvori dominikanska škola.«

Bojkot uglednika

Tako je toga ratnog sv. Vlaha doživio književnik Waugh (1903-1966), koji se u odori engleskoga kapetana, člana vojne misije, zatekao u Dubrovniku. A što su o toj ratnoj dubrovačkoj festi zabilježili obavještajci Ozne? »Kotorski biskup (Pavao Butorac), koji u pomanjkanju biskupa u Biskupiji dubrovačkoj vrši njegovu dužnost, nastanio se stalno u Dubrovniku. Sazvao je sastanak čitavog klera i na njemu osobno zastupao mišljenje da crkva ne učestvuje u proslavi sv. Vlaha. Kasnije se biskup predomislio i protiv tada donešenih zaključaka ipak odlučio da učestvuje na proslavi, radi čega je dobio od fratara prijeteće pismo.«

To prema izjavi jednog uhićenog fratara, obavještava Ozna iz Dubrovnika.

»Prigodom proslave sv. Vlaha bacani su po ulicama leci, pisane parole, pojedini istaknutiji Dubrovčani primali su prijeteća pisma što su odlučili učestvovati u proslavi sv. Vlaha. Nađeno je 30 isparanih zastava. Sve ovo je rađeno za sva tri dana proslave. Kasnijim otkrivanjem organizacije koja je rukovođila ovim akcijama uperenim protiv nas, doznalo se da je ista ustaškog karaktera i rukovođena od fratara, dominikanaca i popova. Iako smo ovim otkrivanjem uhapsili oko 40 osoba, koji su organizirano bacali letke, nije se uspelo razbiti organizaciju, jer i nakon njihova hapšenja iskrslu su novi leci i nove parole, također ustaškog karaktera«, javlja Ozna.

»Primanje darova pred crkvom prošlo je a da nije bilo ni jednog Dubrovčanina, osim nešto djece. Čitav Dubrovnik i sva sela su apstinirala. Agitiralo se. Jedan od predstavnika reacionara rekao je: 'Svršit će kurbin pir', aludirajući na narodnu vlast«, bilježi Ozna.

»U školama, kako izjavljuje jedna profesorica, vlada kod đaka ustaški duh i to neprikriveno. Ni jedan slučaj izjave đaka da neće učiti vjeronauk«, obavještava Ozna svoju centralu. Festanjuli su bili Lukša Gozze i kap. Antun Obuljen. Oblasni NOO Dalmacije na procesiju je poslao delegaciju koju je predvodio Vice Buljan. Počasnu stražu s obje strane nebnice držala je partizanska jedinica. NOO Dubrovnik dobio je brzoglav: »O danu svetoga Vlaha, praznika slobode, upućujem srdačne čestitke i pozdrave oslobođenom Dubrovniku - Josip Broz Tito.«

A zatvori su bili puni. Slobodina sv. Vlaha 1945. nije proglašena. ■